

13. Рсалдинова А.К., Денисова И.А. Инклюзивті білім беру жағдайында педагогикалық кадрлардың біліктілігін

14. Мовкебаева З.А. Роль высших учебных заведений в модернизации процесса образования лиц ограниченными возможностями в развитии// Вестник КазНПУ имени Абая (Серия «Специальная педагогика». - 2012. - № 1-2 (28 29). — С. 34-38

15. Байтурсынова А.А. Организационно-педагогические условия включения детей с ограниченными возможностями в учебный процесс общеобразовательной школы: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. – Алматы, 2010.

ӘОЖ 373-056.264

МРНТИ 14.25.05

DOI 10.51889/2960-1673.2024.79.4.002

А.А.Байтурсынова¹, А.К.Абылкайрова²

¹ П.ғ.к., aigul.baitursynova.72@gmail.com

² Инклюзивті білім беру 2 курс магистранты aisulu246@mail.ru

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДА СӨЙЛЕУ ТІЛІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРҒА ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ КӨРСЕТУ

Аңдатпа

Бұл мақалада инклюзивті білім беру жағдайында сөйлеу тілі бұзылған балаларға педагогикалық қолдау көрсету мәселесі қарастырылған. Зерттеу барысында сөйлеу тілі бұзылған балалардың сөйлеу қабілетін дамытуға, оқу мотивациясын арттыруға және әлеуметтік бейімделуіне арналған логопедиялық түзету әдістері, ойын терапиясы және психологиялық қолдау тәсілдері ұсынылды. Эксперимент нәтижелері балалардың сөйлеу дағдыларының 75%-ға жақсарғанын және оқу процесіне белсенді қатысқанын көрсетті. Мақалада инклюзивті білім беру жүйесінің қағидаттары мен әдістерінің тиімділігі талданған, ал алынған нәтижелер инклюзивті педагогика саласындағы ғылыми-әдістемелік негізді жетілдіруге мүмкіндік береді.

Түйінді сөздер: Инклюзивті білім беру, сөйлеу тілі бұзылыстары, педагогикалық қолдау, логопедиялық әдістер, ойын терапиясы, әлеуметтік бейімделу, оқыту әдістері, білім беру қағидаттары.

А.А.Байтурсынова¹, А.К.Абылкайрова²

¹ к.п.н., aigul.baitursynova.72@gmail.com

² магистрант 2 курса инклюзивного образования aisulu246@mail.ru

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В данной статье рассмотрен вопрос оказания педагогической поддержки детям с нарушениями речи в условиях инклюзивного образования. В ходе исследования были предложены логопедические коррекционные методы, игровая терапия и подходы психологической поддержки для развития речи, повышения мотивации к обучению и

социальной адаптации детей с нарушениями речи. Результаты эксперимента показали улучшение речевых навыков детей на 75% и активное участие в учебном процессе. В статье проанализирована эффективность принципов и методов системы инклюзивного образования, а полученные результаты позволяют усовершенствовать научно-методическую основу в области инклюзивной педагогики.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, речевые нарушения, педагогическая поддержка, логопедические методы, игровая терапия, социальная адаптация, методы обучения, принципы образования.

A.A.Baitursynova¹, A.K.Abylkairova²

¹ Candidate of Pedagogical Sciences, aigul.baitursynova.72@gmail.com

² 2nd year master's student in inclusive education aisulu246@mail.ru

Kazakh National Pedagogical University named after Abay

PEDAGOGICAL SUPPORT FOR CHILDREN WITH SPEECH IMPAIRMENTS IN INCLUSIVE EDUCATION

Abstract

This article considers the issue of pedagogical support for children with speech disorders in the conditions of inclusive education. The study proposed speech therapy correction methods, play therapy and psychological support approaches for speech development, increasing motivation for learning and social adaptation of children with speech disorders. The results of the experiment showed a 75% improvement in children's speech skills and active participation in the learning process. The article analyzes the effectiveness of the principles and methods of the inclusive education system, and the results obtained allow improving the scientific and methodological basis in the field of inclusive pedagogy.

Key words: Inclusive education, speech impairments, speech therapy methods, play therapy, pedagogical support, social adaptation, teaching methods, educational principles.

Кіріспе

Инклюзивті білім беру – барлық балаларды, оның ішінде мүмкіндігі шектеулі балаларды, жалпы білім беру үдерісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуді мақсат ететін мемлекеттік саясат. Бұл саясат балалардың жынысына, жасына, тегіне, діни көзқарасына, даму ерекшеліктеріне немесе тұрмыстық жағдайына қарамастан, білім алуда тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етеді [1].

Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытуға ерекше көңіл бөлінуде. Мемлекет білім беру жүйесін демократияландыру және гуманизациялау арқылы барлық балалардың, соның ішінде әлеуметтік жағынан осал топтардың, білім алуына жағдай жасауда [2].

Сөйлеу тілі бұзылыстары бар балалардың қатары жылдан жылға артып келеді. 1970-1980 жылдары балалардың 25 пайызында ғана сөйлеу бұзылыстар анықталған. Бүгінде бұл көрсеткіш анағұрлым жоғары – 58 пайызды құрап отыр, әрі қарай өсіп отырғаны уайым туғызады. Халықаралық статистикаға сәйкес, сөйлеу бұзылыстары 7 жасқа дейінгі балалардың 17,5 пайызында кездеседі. [3]

Сөйлеу тілі бұзылыстары бар балалар инклюзивті білім беру жүйесінде ерекше назар аударуды қажет етеді. Олардың оқу мен жазу дағдыларын дамыту үшін арнайы педагогикалық қолдау көрсету маңызды. Бұл қолдау олардың жалпы білім беру үдерісіне толыққанды қатысуына және әлеуметтік бейімделуіне ықпал етеді.

Осылайша инклюзивті білім беру жағдайында сөйлеу тілі бұзылыстары бар балаларға педагогикалық қолдау көрсету – олардың білім алу құқықтарын қамтамасыз етудің және қоғамға толыққанды интеграциялануының маңызды шарты болып табылады.

Зерттеу әдістері мен әдістемесі.

Қазақстандық білім беру жүйесінде инклюзивті білім беру мәселесі ХХІ ғасырдың басынан бастап белсенді түрде зерттеле бастады. Бұл тақырыптың өзектілігі инклюзивті оқытудың еліміздің әлеуметтік және экономикалық дамуы үшін маңыздылығымен байланысты. Қазақстандық ғалымдар инклюзивті білім беру теориясын қалыптастыру мен тәжірибелік әдістерді жетілдіруде бірқатар маңызды зерттеулер жүргізді.

Ж. Қараев инклюзивті білім беру саласында инновациялық оқыту әдістерінің қажеттілігін баса айтты. Ғалымның пікірінше, әрбір оқушыға жеке көзқарас пен білім беру мазмұнын бейімдеу олардың танымдық қабілеттерін тиімді дамытуға мүмкіндік береді. Ол «оқушыға бағытталған оқыту технологиясы» әдісін ұсынып, бұл әдістің инклюзивті оқытуды жүзеге асырудағы тиімділігін дәлелдеді. Бұл әдіс ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім беру процесіне белсенді араласуын қамтамасыз етеді және олардың шығармашылық әлеуетін ашуға көмектеседі [4].

З.А. Мовкебаева ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру үдерісіне енгізудің теориялық және практикалық аспектілерін зерттеген. Ол сөйлеу тілі бұзылған балаларды инклюзивті ортаға бейімдеудің бірнеше негізгі әдісін ұсынады:

- Дифференциацияланған оқыту әдісі: Сөйлеу тілі бұзылған балалардың қабілеттеріне сәйкес жеке оқу жоспарларын құру. Бұл әдіс балалардың қарым-қатынас дағдыларын дамытуға және оқу процесіне белсенді қатысуына мүмкіндік береді.
- Логопедиялық түзету бағдарламалары: Балалардың сөйлеу дағдыларын дамыту үшін арнайы жаттығулар мен әдістемелерді қолдану. Оның зерттеулерінде сөйлеу терапиясының тиімділігі мен оқыту үдерісіндегі мотивацияны арттыруға ықпалы анықталған.

Мовкебаеваның зерттеулері көрсеткендей, сөйлеу қабілетін жақсарту балалардың әлеуметтік және академиялық жетістіктеріне тікелей әсер етеді [5].

Сөйлеу бұзылыстары - бұл ерте жастағы және мектеп жасына дейінгі балалардағы дамудың ең көп кездесетін ауытқуы. Олар сөйлеудің жеке компоненттерінің кемшіліктерінде және сөйлеу жүйесінің дамымауында көрінуі мүмкін. Бала осындай қиындықтарға тап болады:

- сөздік қоры төмен;
- грамматикалық процестердегі қиындықтар (сөзжасам, сөзді синтаксистік ұйымдастыру);
- сөйлеуді, фонемалық процестерді, сөйлеудің айтылу жағын байланыстыру (дыбысты айту, сөйлеу тынысы, дауыстық функциялар, темпоритмиялық және дыбыс ағынын мелодиялық-интонациялық ұйымдастырудағы проблемалар).

Сөйлеу әрекетінің кемшіліктерінің өзгергіштігі сөйлеу бұзылысының механизміне байланысты. Балаларда сөйлеудің дамуының әртүрлі деңгейлері болуы мүмкін-сөйлеу құралдарының толық болмауынан бастап, сөйлеудің лексикалық-грамматикалық және фонетикалық жақтарының дамуындағы ұсақ бұзылуларға дейін [6].

Сөйлеу тілі бұзылған балалардың орталық жүйке жүйесінде функционалдық не органикалық ауытқушылықтар болады. Қалыпты сөйлеу қызметі үшін мидың барлық бөліктерінің тұтастығы және қалыпты болуы қажет, сонымен бірге есту, көру және моторлық жүйенің қалыпты қызметі болу керек. Сөйлеу бұзылыстарының кең таралғаны: дислалия, дизартрия, ринолалия, тұтықпа, алалия, афазия және т.б. Сөйлеу бұзылыстарының туындау себептері екі топқа ажыратады: биологиялық және әлеуметтік.

Биологиялық себептер. Сөйлеу бұзылыстарының пайда болуына экзогенді-органикалық факторлар- баланың және оның ағзасының орталық жүйке жүйесіне түрлі қолайсыз ықпалдар әсер етеді. Бұл факторлар тобының ықпалы уақытқа байланысты құрсақтағы патология, босану кезіндегі патология және баланың бірінші жылындағы түрлі зиянды ықпал.

Әлеуметтік факторлар балалардың психикалық депривациясымен байланысты. Баланың сөйлеу дамуына эмоционалды және сөйлеу қарым-қатынасының жеткіліксіздігі, педагогикалық салғырттық, дұрыс емес тәрбие кері әсер етеді. Бала сөйлеуіне шектен тыс ықпал ету, мектепке дейінгі жаста екі тілдік жүйені меңгеру, қоршаған адамдардың тіл кемістігі де жағымды нәтиже бермейді. Бір сөзбен айтқанда, тіл бұзылыстарының себептері бала тілінің дамуына жете көңіл бөлінбеу болуы мүмкін [7].

Б.С. Байменова инклюзивті білім беру жағдайында мұғалімдердің рөліне ерекше назар аударады. Ол сөйлеу тілі бұзылған балаларды оқыту үшін мұғалімдер келесі құзыреттіліктерге ие болуы қажет деп санайды:

- Логопедиялық әдістемелерді меңгеру: Мұғалімдердің сөйлеу тілі бұзылыстары бар балалармен жұмыс істеу үшін логопедиялық жаттығулар мен түзету әдістерін қолдана білуі маңызды. Байменованың пікірінше, логопедтердің және педагогтардың бірлескен жұмысы оқу процесінің тиімділігін арттырады.
- Ойын терапиясын қолдану: Ойын арқылы оқыту сөйлеу бұзылыстарын түзетудің маңызды әдістерінің бірі болып табылады. Байменова ұсынған әдістемелерде сөйлеу дағдыларын ойындар арқылы дамытуға ерекше мән беріледі.

З.А. Мовкебаева мен Б.С. Байменова инклюзивті білім беру жағдайында сөйлеу тілі бұзылған балаларға педагогикалық қолдау көрсету мәселесінде маңызды ғылыми негіздер қалыптастырды. Олардың зерттеулері сөйлеу тілі бұзылыстарын түзетудің кешенді тәсілдерін ұсынумен қатар, мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін арттырудың маңыздылығын көрсетеді. Бұл еңбектер инклюзивті педагогиканың дамуына және балалардың қоғамға толыққанды интеграциялануына елеулі үлес қосады [8].

Жалпы білім беретін мектепте психологиялық-педагогикалық қолдау қызметін жүзеге асыра отырып, сөйлеу қабілеті бұзылған балалардың оқу процесінде педагог-психологтың рөлі өте маңызды. Бұған мыналарды жатқызуға болады:

- оқушылардың ерекшеліктерін ескере отырып, олардың жеке басының қалыптасуы мен дамуын қиындататын жағдайларды анықтау;
- білім алушылардың, сондай-ақ денсаулығының мүмкіндігі шектеулі, оқу бағдарламаларын меңгеруде, дамуда және әлеуметтік бейімделуде қиындықтарға тап болған балалардың ерекшеліктерін ескере отырып, психо-профилактикалық жұмысты жүзеге асыру;
- салауатты өмір салтын, білім беру технологияларын сақтау өміріне қатысу;
- білім алушылардың білім берудің келесі кезеңіне өтуге психологиялық дайындығы әселелері бойынша, сондай-ақ негізгі жалпы білім беру бағдарламаларын меңгеруде, дамуда және әлеуметтік бейімделуде қиындықтарға тап болған ата-аналарға немесе заңды қамқоршыларға ұсынымдар әзірлеу [9].

Сөйлеу тілі бұзылған балаларға инклюзивті ортада қолдау көрсету мәселесі қазіргі білім беру жүйесінің маңызды бағыттарының бірі. Бұл салада Стивен фон Течнердің альтернативті және қосымша коммуникация әдісі ерекше орын алады. Альтернативті және қосымша коммуникация әдісі қарым-қатынас жасау мүмкіндігі шектеулі балаларға сөйлеудің орнына түрлі визуалдық және техникалық құралдарды пайдалану арқылы өз ойын жеткізуге мүмкіндік береді.

Фон Течнер альтернативті және қосымша коммуникация әдісін дамытуда оның қолжетімділігін және тиімділігін басты назарға алған. Ол альтернативті және қосымша коммуникация жүйелерін төмен және жоғары технологиялы әдістер деп екіге бөлді. Төмен технологиялы әдістерге қарапайым құралдар – суреттер, символдар және карточкалар жатады. Бұл әдіс арқылы балалар өз қажеттіліктерін және ойларын визуалды құралдармен жеткізе алады. Мысалы, балалар мұғалімдермен немесе оқушылармен сөйлесу үшін символдарды пайдаланып, қарапайым фразаларды құрастыра алады.

Жоғары технологиялы әдістер заманауи құрылғыларды қолдануды қамтиды. Фон Течнердің зерттеулері электронды құрылғылардың, соның ішінде планшеттер мен дауыстық синтезаторлардың тиімділігін дәлелдеді. Мұндай құрылғылар сөйлеу тілі бұзылған балаларға қарым-қатынас жасауды жеңілдетіп, оқу процесіне белсенді қатысуға мүмкіндік береді. Мысалы, бала планшеттегі сөздерді таңдау арқылы мұғалімге сұрақ қойып, сабаққа толыққанды қатыса алады [10].

Фон Течнер альтернативті және қосымша коммуникация әдісінің сәтті енгізілуі үшін мұғалімдер мен ата-аналарды арнайы оқыту қажеттігін ерекше атап өткен. Оның пікірінше, педагогтар мен ата-аналарға альтернативті және қосымша коммуникация құралдарын қолдануды үйрету арқылы балалардың әлеуетін барынша ашуға болады. Мұғалімдер үшін оқу процесінде альтернативті және қосымша коммуникация жүйелерін сабақтың түрлі кезеңдеріне бейімдеу ұсынылады. Ойындар, топтық жұмыс және сөздік қорды дамытуға арналған жаттығулар бұл әдістің тиімділігін арттырады.

Сөйлеу тілі бұзылған балалар инклюзивті білім беру жағдайында ерекше назар аударуды қажет етеді. Олардың оқу процесіне толыққанды қатысуы үшін арнайы педагогикалық әдістемелер мен түзету жұмыстары ұйымдастырылуы тиіс.

Сөйлеу тілі бұзылған балаларды түзету және дамыту – логопедиялық тәжірибедегі негізгі бағыттардың бірі. Бұл балаларға сөйлеу қабілеттерін қалпына келтіріп, толыққанды қарым-қатынас жасауға көмектесу үшін арнайы әдістер мен тәсілдер қолданылады. Олардың арасында артикуляциялық гимнастика, дыбыс қою әдістері және визуалдық-ойын әдістері ерекше орын алады.

Артикуляциялық гимнастика – сөйлеу бұлшықеттерін дамытуға бағытталған арнайы жаттығулар жиынтығы. Сөйлеу дыбыстарының дұрыс айтылуы үшін тіл, ерін және жақ бұлшықеттерінің үйлесімді жұмыс істеуі маңызды. Мысалы, 5 жастағы баланың «р» дыбысын дұрыс айта алмауы артикуляциялық бұлшықеттердің әлсіздігінен туындайды. Логопед балаға тілдің қозғалыс икемділігін жақсарту үшін «Кемпірқосақ» немесе «Тіл жаттықтыру» жаттығуларын ұсынады. Бала бұл жаттығуларды күнделікті қайталау арқылы тілдің дұрыс қозғалысын меңгеріп, қажетті дыбыстарды дұрыс айтуға үйренеді.

Дыбыс қою әдістері балалардың сөйлеуіндегі бұрмаланған немесе жетіспейтін дыбыстарды қалыптастыруға бағытталған. Бұл әдіс барысында логопед алдымен баланың сөйлеуіндегі қателіктерді анықтап, оны түзету жолдарын жоспарлайды. Мәселен, 7 жастағы бала «ш» дыбысын «с» деп бұрмалайды. Логопед айна арқылы баланың ерін және тіл қимылдарын бақылатып, қажетті позицияларды көрсетуге көмектеседі. Сонымен қатар, логопед балаға «желдің дыбысы» ретінде «шшш» дыбысын ұзақ созып айтуға тапсырма береді. Бала мұны игерген соң, дыбысты сөздер мен сөйлемдерде қолдануға машықтанады.

Логопедиялық түзету әдістері сөйлеу тілі бұзылған балалардың сөйлеу қабілеттерін қалпына келтіруде үлкен рөл атқарады. Бұл әдістерді дұрыс таңдап, жүйелі түрде қолдану балалардың сөйлеу тілі бұзылыстарын жеңуге ғана емес, олардың оқу мен әлеуметтік ортаға бейімделуіне де оң әсерін тигізеді. Осы әдістер арқылы балалардың өмір сүру сапасы айтарлықтай жақсарады. Баланың психологиялық жағдайын тұрақтандыру үшін арт-терапия, ойын терапиясы және басқа да психологиялық әдістер қолданылады. Бұл әдістер баланың өзін-өзі бағалауын арттыруға және оқу мотивациясын көтеруге көмектеседі [9].

Оқушылар арасында сөйлеу тілі бұзылған балаларға түсіністікпен қарау және қолдау көрсету мәдениетін қалыптастыру маңызды. Бұл балалардың сыныптастары тарапынан қабылдануы мен өзара әрекеттесуін жеңілдетеді. Инклюзивті білім беру жағдайында сөйлеу тілі бұзылған балаларға педагогикалық қолдау көрсету үшін арнайы әдіс-тәсілдер әзірленген. Бұл тәсілдер балалардың сөйлеу қабілетін, танымдық және әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталған. Төменде үш негізгі әдіс-тәсіл сипатталады.

Ойын терапиясы инклюзивті білім беру жағдайында кеңінен қолданылады. Балалардың қызығушылығын ояту арқылы олардың сөйлеу және коммуникативтік қабілеттерін дамытуға болады.

- Сюжеттік-рөлдік ойындар: Балаларға белгілі бір рөлдерді ойнау арқылы өз ойларын еркін жеткізуге мүмкіндік беру. Мысалы, «дүкенде» немесе «емханада» ойындарын ойнау.
- Визуалдық материалдарды пайдалану: Суреттер мен бейнематериалдарды қолдану арқылы балаларға сөйлем құрастыруды үйрету. Бұл әдіс олардың тілдік қорын кеңейтуге көмектеседі.

Сөйлеу дағдыларын дамытуда визуалдық және ойын әдістерінің орны ерекше. Суреттер мен бейнематериалдарды пайдалану балалардың сөйлеу белсенділігін арттыруға көмектеседі. Мысалы, логопед балаға түрлі суреттерді көрсетіп, «Бұл жерде не болып жатыр?» деп сұрақ қояды. Бала «Мысық ұйықтап жатыр» деген сияқты жауап беріп, сөйлем құрау дағдысын жетілдіреді. Сонымен қатар мультфильмнің үзіндісін көрсетіп, «Келесіде не болуы мүмкін?» деп болжау сұрағын қою арқылы балалардың қиялын дамытуға болады.

Ойын әдістері арқылы балалардың сөйлеу мотивациясын арттыруға болады. Мысалы, логопед «Дүкен ойыны» ұйымдастырып, балаға өз ойыншықтарымен сатып алушы рөлін ойнауды ұсынады. Бала тауарларды атайды, логопедпен диалог жүргізеді. Бұл тәсіл қарым-қатынас дағдыларын дамытумен қатар, балалардың сөздік қорын байытуға ықпал етеді.

Бұл әдіс балалардың эмоционалдық және психологиялық жағдайын тұрақтандыруға бағытталған. Сөйлеу тілі бұзылған балалардың өзін-өзі бағалау деңгейін көтеру үшін арт-терапия, релаксациялық жаттығулар және қолдау көрсету шаралары қолданылады [10].

- Арт-терапия: Сурет салу, модельдеу және басқа шығармашылық жұмыстар арқылы балалардың эмоцияларын білдіруіне көмектесу.
- Релаксациялық әдістер: Балалардың күйзеліс деңгейін төмендету үшін тыныс алу жаттығулары мен релаксациялық музыка қолдану.

Бұл әдіс-тәсілдер сөйлеу тілі бұзылған балалардың оқу үдерісіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Әдістерді кешенді қолдану балалардың танымдық және коммуникативтік қабілеттерін дамытуға, сондай-ақ олардың оқу үлгерімін арттыруға мүмкіндік береді.

Нәтижелер және талдау жасау.

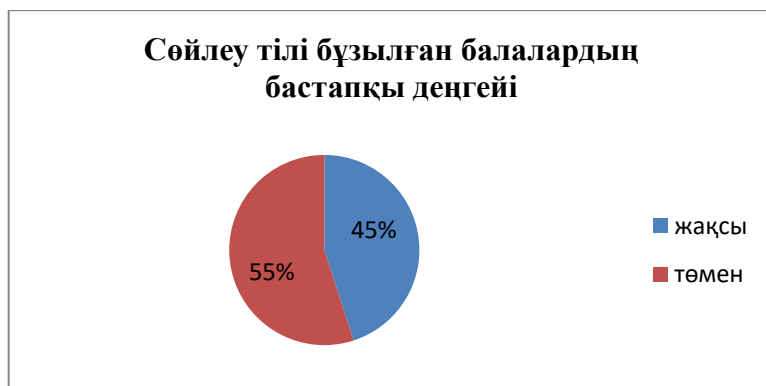
Бұл зерттеу инклюзивті білім беру жағдайында сөйлеу тілі бұзылған балаларға педагогикалық қолдау көрсету әдістерінің тиімділігін анықтауға бағытталды. Эксперимент барысында сөйлеу қабілетін дамыту, оқу үлгерімін арттыру және балалардың әлеуметтік бейімделу деңгейін жақсарту мақсатында әртүрлі әдістер қолданылды. Экспериментке жалпы білім беру мектебінің бастауыш сынып оқушылары арасынан сөйлеу тілі бұзылыстары бар 20 бала қатыстырылды. Оқушылар зерттеу және бақылау топтарына бөлінді.

Эксперимент үш кезеңнен тұрды. Алғашқы кезеңде балалардың сөйлеу және коммуникативтік дағдыларының бастапқы деңгейі анықталды. Мұнда логопедиялық диагностика, педагогикалық бақылау және ата-аналармен сұхбат жүргізілді. Бұл кезең балалардың сөйлеу қабілеттеріндегі мәселелерді, олардың қарым-қатынас жасау дағдыларының даму деңгейін және оқу мотивациясын анықтауға мүмкіндік берді (1 диаграмма).

Екінші кезеңде зерттеу тобына арнайы педагогикалық қолдау көрсету бағдарламасы әзірленіп, енгізілді. Бұл бағдарламаға артикуляциялық гимнастика, сюжеттік-рөлдік ойындар және арт-терапия элементтері енді. Логопедиялық жаттығулар балалардың сөйлеу аппаратын дамытуға бағытталды. Сюжеттік-рөлдік ойындар арқылы балалар өз ойларын еркін жеткізуге және қарым-қатынас жасауға үйренді. Сонымен қатар арт-терапия және релаксациялық әдістер балалардың эмоциялық күйін тұрақтандыруға және өзіне деген сенімділігін арттыруға ықпал етті. Бақылау тобында дәстүрлі оқыту әдістері қолданылды.

Үшінші кезеңде зерттеу және бақылау топтарының нәтижелері салыстырылды. Эксперимент нәтижелері арнайы әдістерді қолданудың жоғары тиімділігін көрсетті. Зерттеу тобындағы балалардың сөйлеу қабілеттері 75%-ға жақсарды, ал бақылау тобында бұл

көрсеткіш 45%-ды құрады (2 диаграмма). Бастапқы деңгеймен «арнайы әдістерді» қолданылғаннан кейінгі салыстырмалы деңгейі 3 диаграммада көрсетілді. Сонымен қатар зерттеу тобындағы балалардың оқу мотивациясы мен әлеуметтік бейімделу деңгейі айтарлықтай артты. Олар өзара қарым-қатынас жасауда белсенділік танытып, өз ойларын еркін жеткізуге тырысты.

1-диаграмма

2-диаграмма

3-диаграмма

Эксперимент қорытындысы сөйлеу тілі бұзылған балаларға кешенді педагогикалық қолдау көрсету олардың сөйлеу қабілетін қалпына келтіруде, танымдық және әлеуметтік дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқаратынын дәлелдеді. Бұл әдістер балалардың оқу процесіне толыққанды қатысуына және қоғамға бейімделуіне ықпал етті.

Қорытынды

Инклюзивті білім беру жағдайында сөйлеу тілі бұзылған балаларға педагогикалық қолдау көрсету олардың білім алу құқығын толық жүзеге асыру үшін маңызды шарт болып табылады. Мақалада ұсынылған әдістер мен тәсілдер балалардың сөйлеу қабілетін, оқу мотивациясын және әлеуметтік бейімделуін жақсартуға айтарлықтай ықпал ететіні дәлелденді.

Зерттеу нәтижелері арнайы логопедиялық түзету әдістерін, ойын терапиясын және психологиялық қолдауды қолданудың тиімділігін көрсетті. Бұл әдістер балалардың коммуникативтік және когнитивтік қабілеттерін дамытуға ғана емес, сондай-ақ олардың өзіне деген сенімділігін арттыруға және ортаға толыққанды бейімделуіне мүмкіндік берді.

Сонымен қатар инклюзивті білім беру жүйесінің негізгі қағидаттарын іске асыру барысында әлеуметтік теңдік, оқыту мазмұнын бейімдеу және эмоционалдық қолдау көрсету маңызды рөл атқаратыны анықталды. Педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арттыру және арнайы әдістемелерді қолдану балалардың білім алу процесіне қатысуын жақсартып, олардың қоғамның толыққанды мүшесі болуына жағдай жасайды.

Алынған нәтижелер инклюзивті білім беру жүйесінде сөйлеу тілі бұзылған балалармен жұмыс істеудің ғылыми-әдістемелік негізін дамытуға үлес қосады. Болашақта инклюзивті білім берудің тиімділігін арттыру үшін педагогикалық технологияларды жетілдіру, мұғалімдер мен логопедтердің біліктілігін арттыру, сондай-ақ қоғамда толеранттылық пен түсіністік мәдениетін қалыптастыру қажет.

Бұл зерттеу инклюзивті білім беруді одан әрі дамытуға және ерекше қажеттіліктері бар балаларға сапалы білім беру мүмкіндіктерін кеңейтуге негіз болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Инклюзивті білім беру туралы жалпы мәлімет. Электронды ресурс: <https://bilinger.kz/157170>
2. Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. – 13 б.
3. Әсия Ойшиева. Логопедия: балаларды дұрыс сөйлеудің жолдарын зерделейді. Электронды ресурс: <https://dulaty.kz/ustaz-institute-kaz/ustaz-news/item/4036-logopediya-balalardy-d-rys-s-jleudi-zholdaryn-zerdelejdi.html>
4. Қараев Ж.А. Жеке тұлғаға бағытталған оқыту технологиясы. Алматы: Білім, 2005.
5. Мовкебаева З.А. Инклюзивті білім берудің психологиялық-педагогикалық негіздері. Электронды ресурс: <https://artsacademy.kz/magazine-article/73>
6. Инклюзивті білім беру жағдайында сөйлеу тілі бұзылған бастауыш сынып оқушыларын психологиялық-педагогикалық қолдау.
  1. Электронды ресурс: <https://rep.ksu.kz/bitstream/handle/data/15745/48.pdf?sequence=1>
  7. Дорота Подгорска-Яхник, Габдрахманова Ш.Т., Арыстанғалиева В.Т., Панищева О.А. Инклюзивті білім беру.
    2. Электронды ресурс: <https://wku.edu.kz/images/usm/bastauysh/podgorka.pdf>
    8. Байменова Б.С., Ысқақ А.Ә. Инклюзивті білім беру жағдайында мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру.
      3. Электронды ресурс: <https://repository.enu.kz/bitstream/handle/enu/3141/formation-of-teachers-competencies-in-an-inclusive-education-environment.pdf>
      9. Елисеева И.Г., Ерсарина А.К. Психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе.
      4. Электронды ресурс: <https://www.soros.kz/wp-content/uploads/2019/09/Психолого-педагогическое-сопровождение-детей-с-особыми-образовательными-потребностями-в-общеобразовательной-школе.pdf>
      10. Течнер С., Мартинсен Х. (2018). Введение в альтернативную и дополнительную коммуникацию: жесты и графические символы для людей с двигательными и интеллектуальными нарушениями, а также с расстройствами аутистического спектра. Москва: Теревинф. Электронды ресурс: <https://www.terevinf.com/books/lechebnaya-pedagogika/vvedenie-v-alternativnyuyu-i-dopolnitelnuyu-kommunikatsiyu-zhesty-i-graficheskie-simvol-y-dlya-lyudey-/>